

Mejeri- och hembygdshistoria

av

Carl-Erik Ståhlbom

Holmbo Mejeri 1908

Startades troligen 1893 när mejeristen Johan Erik Robert von Porat kom dit från Tryserums socken, och drevs tills Kvarnviks Mejeri byggdes 1924.

På bilden syns mejerinnan Hilda Karlsson i vita kläder och Gusten Lindberg med oxarna.

Kvarnviks Mejeri 1930

Rut Lund Karlsson och mejeristen Olof Svensson.

Mot väggen står smörlaggar, tunnor som smöret levererades i.

SKRICKERUMS MEJERI MED FLERA

Lite mejeri - och hembygdshistoria

Förord

Alla människor som levat i en bygd har mer eller mindre bidragit till dess historia; de efterkommandes kännedom om densamma har för de senare varit stimulerande och berikande och gjort dem mera medvetna om sitt eget ansvar för bevarandet av bygdens egen historia till kommande släkten.

Många människor har alltid varit "rädda om" gamla saker och dokument från gången tid, just för att föremålen och dokumenten "berättar" historia.

Eftersom utvecklingen gör att ständigt nytt tillkommer är det självklart att "gammalt" måste "kastas", men då blir kastandet av det som inte längre behövs en viktig bedömningsfråga för var och en av oss, ty det jag, eller vi, inte mer behöver under vår livstid, det kan andra behöva som kommer efter oss.

Ett exempel på det sistnämnda upplever jag i skrivandets stund, då jag nu vill skriva och berätta lite om Skrickerums mejeri, med flera; till mitt förfogande ifråga om dokument har jag bara Skrickerums mejeris föreningsstadgar för den första - och den tredje (sista) tio-årsperioden samt en s. k. "motbok" (leveransbok) för 1923; det finns inga protokollböcker, inga bokförings - och kassaböcker, och för de andra mejerierna, vars historia är förknippad med skrickerums mejeri, finns mig nu veterligt inget skrivet bevarat.

Under mina pojkar var jag medåkande med far till Skrickerumsmejeriet en enda gång. Jag flyttade från Solvestads by 1936 och återvände dit 1952, då hade mejeriet varit nedlagt sedan 8 år tillbaka, vilket innebär att min kunskap om det inte är mycket att nämna.

Tänk om det nu hade funnits böcker av något slag efter dessa mejerier, vad intressant och vilken skillnad ifråga om att kunna berätta! Sådant här borde vara en varning för oss som lever nu, när vi "röjer" i våra byrååldor.

I detta fall finns det nu som väl är fortfarande några äldre personer som har minnen, den ene minns det, en annan minns något annat. Författandet blir som att lägga puzzel, där vissa bitar finns medan andra saknas. I det senare fallet har jag då dragit troliga slutsatser i brist på fakta. Jag har också gjort egna reflektioner, men det tillhör ju en förf. frihet, så det må väl förlåtas mig. Men utan de muntliga berättarna hade detta lilla bidrag till vår bygds historia blivit en omöjlig uppgift för mig; för mig en "hjärtesak" eftersom min mor kom till Grävsätter i Hannäs som mejerinna och där träffade min far och gifte sig med honom 1903.

Carl - Erik Ståhlbom

Berättarna i bokstavssordning

Andersson, Erik, Tallbacken, Kvarnvik (från Fängemåla, Skrickerum).
Bockgård, Svensson, Anders, Skrickerum.
Edstrand, Ingrid, Mantorp, Hannäs sn (varit mejeribiträde i Skrickerums mejeri).
Fredriksson, Gurli, Åläng, Skrickerum.
Hydén, Sven, Grävsätters Kvarn, Hannäs.
Johansson, Ivan, Åbyvägen 53, Gusum (född i Västertryserums mejeri).
Jonsson, Sune, Fibrotorp, Västertryserum.
Karlsson, Margit, Storsättersvägen 2, Åtvidaberg (sonhustru till Hilda Karlsson, som en tid var mejerinna i Skrickerums mejeri).
Karlsson, Ruth, Tallbacken, Kvarnvik (varit mejeribiträde i Kvarnviks mejeri).
Korsfeldt, Bernhard, Svenserum, Falerum (från Skårsjö).
Lundqvist, Henry, Hamra, Hällingsfall.
Larsson, Nils, Ekängsgatan 3, Åtvidaberg (från Grävsätter).
Nilsson, Anna-Tora, Gärdsnäs.
Nilsson, Ulla, Bergsjö, Kvarnvik (dotter till Ivar Hanberg, Skrickerum, som var kassör i dess mejeri).
Pettersson, Sture, Ölundsholm, Skedshult (från Falla i Hannäs sn).
Ståhlbom, Carl-August, Smällgatan 7 B, Åtvidaberg (från Solvestad).
Thuresson, Lennart, Kägglå Tryserums sn

Till berättarna ett stort tack!

Rubriker

En lovsång till den svenska kossan
Det positivaste vid mejeriskolan
Grävsätters mejeri
Västertryserums mejeri
Skrickerums mejeri
Strömsholms mejeri
Kvarnviks mejeri
Slutord

En lovsång till den svenska kossan

I kristna kyrkor världen över beder vi i bönen Fader Vår: Vårt dagliga bröd giv oss idag; m”bröd” menas här alla livsmedel (samt kläder och hus), men just ordet ”bröd” tyder på det bakade brödets stora roll i människans försörjning.

Men är då det bakade brödet det viktigaste livsmedlet? Vad sägs om kött, fisk, grönsaker eller mjölk? Svaret måste ju bli beroende av i vilken ålder människan är eller var hon bor.

Människan tillhör ju däggdjuren där mamman ger ungen di; modersmjölken är för de sistnämnda det oöverträffade livsmedlet, då detta innehåller all den näring ungen behöver i starten strax efter födelsen, det är dessutom nära tillgängligt och rätt tempererat.

När människan blev bofast var det ingen tillfällighet, att hon skaffade sig getter och kor på grund av mjölakens stora betydelse för ungarnas överlevnad.

Tänk vilken stor roll husdjuren spelat i människans liv, till exempel hunden, hästen, oxen och kon samt grisen och värphönan (jag tänker här närmast på ”västvärlden”); men frågan är, om

inte ”kon” i det långa loppet blivit och är vårt viktigaste husdjur; hon ger oss mjölk, ost och kött, hud till läder, hon omvandlar stråfodret av åkrarnas grödor, det människan inte kan äta, dels till högvärdigt livsmedel och dels till värdefull gödsel och jordförbättring; det är ”svårt att komma på” något annat djur i det nutida Sverige som ger oss mer än vad kon gör. Dessutom är hon snäll och mycket nyfiken, vilket tyder på ett mått av intelligens; de som kallar henne ”kodum” begriper sig inte på kor och bör betänka, att kossorna lever ett naturligare liv, mer förnuftigt och mindre skadligt än många av de tvåbenta däggdjuren, som sitter i våra fångelser eller borde sitta där..

Kon har givit upphov till en ganska omfattande industri, som försörjt massor av folk, såsom tillverkare av mjölkmaskiner, tankbilar, kylningsapparat, mejerier, slakterier, garverier m.m. Vilket annat djur är nyttigare än kossan i dagens Sverige? Det hon länge har varit och är, så långt jag förstår.

Denna lilla lovsång till vår svenska kossa bör självklart stå som första rubrik, när det som här gäller mejerierna, men jag som varit koskötare vet, att hon lugnt idisslande fullkomligt struntar i denna ära.

Det positivaste vid mejeriskolan

Min mor Amalia Ståhlbom, född Eriksson 1876, växte upp i Rinna sn i Östergötland. Som vuxen åren före sekelskiftet, lärde hon tillsammans med många andra flickor till mejerinna i Åkersta mejeriskola i Sörmland.

Hon berättade för mig, när jag var pojke, att hon där gjorde den ost, som mejeriskolan deltog med vid en ostutställning och som fick första pris; men det grämde henne litet, att läraren ensam fick hela äran för den vinnande osten, fastän det var hon som ensam och egenhändigt tillverkat den (men det var tydligen en god lärare).

Men hon berättade också ett annat minne av det mera humoristiska slaget: När kursen var slut, bad läraren, en äldre, from och mycket allvarlig man, som hållit flickorna ”i Herrens tukt och förmaning”, att de skulle göra följande: Varje flicka skulle på ett skrivpapper skriva ned det, som de under sin tid på skolan hade upplevt som det mest positiva. Det nedskrivna skulle de på avslutningsfesten överlämna till honom, det skulle för honom efteråt bli en stimulerande läsning och ett kärt minne av varje flicka.

Flickorna skrev, men nyfikna som de var på varandras skrivningar, så läste alla allas nedskrivna positivaste lärdom. Men en flickas rader avvek mycket från alla de övrigas, dels för för innehållet och dels för att det var skrivet på (romantisk) vers:

”I avskedets timma, i kvällningens stund,
jag klänger mig fast vid min älskades mun
och dinglar och dänglar med bena.”

När så läraren på avskedsfesten hastigt ögnade igenom det papper som skaldinnan räckte honom, hade han alla flickornas ögon riktade på sig, men de hörde bara början på ett undertryckt läte från hans mun och såg hans huvud nicka till. (Han kanske fick en tankeställare, hur det skulle gå för flickans fästman att äta ost med henne hängande som en propp i munnen?)

Efter mejeriskolan blev Amalia mejerinna i Ålberga mejeri i Östergötland, vilket bör ha varit i slutet av 1800-talet. Från Ålberga kom hon till Grävsätters mejeri i Hannäs sn, där hon träffade Carl-Henrik Ståhlbom, slutade som mejerinna och gifte sig och blev bondfru på ”Hornwalls-gården” Solvestad 3:2, som de började arrendera 1905: i samband därmed köpte de gården Solvestad 3:3 av Carls föräldrar. Såsom bondhustru med egna mjölkkor fick Amalia resten av livet nytta av sin utbildning, men naturligtvis i ringa omfattning, hennes egentillverkade julostar var mycket uppskattade, då hon i osten gjorde små hål i vilka hon tömde konjak, vilket gav osten en omtyckt smak.

Grävsätters mejeri

När jag nu skall berätta om Grävsätters mejeri, så vill jag börja med gårdens tvenne mangårdsbyggnader, från början lika stora och med samma utseende. De ligger båda med framsidan mot gårdsplanen emellan sig.

Det hus som ligger med baksidan mot nordväst, har varit och är huvudbyggnaden, som brann ned den 19-11-1927. I dess ställe uppfördes på samma plats och i samma stil som förut ett större hus än det nedbrunna.

Det motsatta huset har nyttjats av både ägare, arrendatorer, tjänare och andra, såsom mejerinnorna. Det var på husets södra gavel, som mejeriet har legat i form av en tillbyggnad, som där hade husets källare till lagerlokal för smör och ost.

Vilket år som var mejeriets sista verksamhetsår, det vågar jag inte påstå, men det bör ha varit något av åren 1913 - 1918, men till detta återkommer jag i slutet av mejeriberättelsen. F.d. arrendatorn Nils Larsson, född på Grävsätter 1920, minns mejeribyggnaden och dess ångmaskin under sina barndomsår, då mejeriet revs och ångmaskinen försvann; de flesta pojkar glömmer inte en ångmaskin på andra sidan gårdsplanen av barndomshemmet.

Som i all historieskrivning träder styresmännen eller styreskvinnorna naturligt nog i förgrunden, inte de många "trälarna", och jag inser, att det för översiktens skull måste bli så även här ifråga om Grävsätter, som med skogen medräknad är socknens största gård, och "så vitt" jag förstår också socknens historiskt mest intressanta gård.

Grävsätters gårdsnamns stavning har växlat under tidens lopp: "Gräfsäter-Grefsäter-Grevsäter-Grävsätter" Det sistnämnda är nu allmänt förekommande, men om man läser i kyrkböckerna omkring år 1900 så står där: "Grefsäters säteri".

Det är väl en sak för namnforskare att "lista ut", om gårdsnamnet har något samband med de adliga personer som förr varit ägare, här kan nämnas det kända adelsnamnet Ribbing; jag vill här ur en privatsamling (i Västervik) av äldre intressanta uppgifter angående Hannäs gamla kyrka citera följande: "Till höger om Chorfönstret hänger et Blasone-rött (?) Ribbinge vapen, hvarpå läses: Kongl. Maj:ts Trotjenare och Kapitain under ett Tyskt Regemente Infanteri den fordom högädle och Vålb. Herre Sten Seved Ribbing till Gräfsäter och Svansöö, som är föd uppå Svansöö d. 16 Martii 1648 och afsomnade uppå Gräfsäter d. 15 April Anno 1706.

På altarbordets antependium ser man Ribbinge - och Pauli familjernas vapen graverade å två särskilda silferplåtar ... " (slut på citat)

Detta antependium har under 1900-talet använts i nya kyrkan under julottorna, men endast då, liksom tillhörande mässhake, även den skänkt av Ribbing.

"Ribbinge vapen" förvaras i nya kyrkans torn.

Men namnet Grävsätter för också tanken till den i domänen liggande "Grävsjön". Denna sjö gav under gången tid vattenkraften till Grävsätters kvarn och till den bakomliggande stocksågen, som var en ramsåg; både såg och kvarn revs under under 1900-talet i nu nämnd ordning och av turbinen, som en tid ledde vattnet, återstår knappt synliga rester.

Jag lämnar här den olösta frågan om gårdsnamnets ursprung och går till kyrkböckerna, för att få veta något om dem som styrde på Grävsätter närmast före, under och efter mejeritiden:

Ägare: "Kaptén Gustaf Flygare, född i Skövde 8-6-1850. Död?" Hustrun hette Hanna, och paret hade två döttrar och en son. Enligt (äldres) berättelser, bodde familjen eller del av den "tidvis" på Grävsätter, samt att Hanna och en annan dam bodde där under deras sista ägotid, innan gården såldes till Domänverket och deras arrendator flyttade in i huvudbyggnaden 1903.

Året 1895 kom Inspektör A.B. Gideon Carlén till Grävsätter. Han var född i Mariestad den 17-9-18. Nu är ju namnet Carlén känt i den svenska litteraturen, bl.a. genom författarinnan Emelie Flygare Carlén, som skrivit Rosen på tistelön och Ett köpmanshus i skärgården, med flera böcker, men huruvida denne Gideon Carlén var släkt med författarinnan eller med Gustaf Flygares familj, det är en fråga som jag måste lämna öppen (författarinnan dog 1850).

Samma år som Carlén kom till Grävsätter, 1895, troligen för att hjälpa Hanna Flygare med skötseln av gården, kom också, enligt kyrkböckerna, den första mejerinnan, men till henne och mejeritiden återkommer jag senare. Carlén utflyttade till Gärdserums sn den 24-10-1902, tydligen för att gården skulle säljas.

Många nu äldre Hannäs-bor kommer ihåg den "seglivade" berättelsen om, att familjen Flygare erbjöd Hannäs församling att köpa Grävsätter, men att de då styrande i socknen inte "vågade" av ekonomiska skäl. Jag har läst kyrkoråds- och stämmoprotokoll för den aktuella tiden, men där har frågan aldrig behandlats; vilket ju inte hindrat, att erbjudandet funnits.

Domänverket blev ägare f.o.m. 1903 och började därmed att arrendera ut jordbruksdelen med tillhörande kvarn, som arrendatorn i sin tur arrenderade ut till mjölnare.

Förste arrendator blev K.A. Hampus Braun, som var född i Elmeboda den 25-9-1854. Braun bodde vid tillträdet 14-3-1913 i V. Ed i Kalmar län, men flyttade in i Grävsätters huvudbyggnad samma år den 8 september.

Men samtidigt som Braun arrenderade Grävsätter, så var han anställd av Överums bruk som förvaltare av brukets gårdar, Risebo och Hyllela (troligen var det såsom gårdsförvaltare som han bodde i V. Ed?). Det har berättats hur han åkte omkring i hästdragen vagn och övervakade gårdarnas skötsel.

Braun avled den 30-9-1913, och han och hans hustru, Sofia (född Haij) fick sin grav å Hannäs kyrkogård.

Näste arrendator blev August Trozell, som kom från Ukna sn. I Ukna hade Trozell och hans svåger, David Kalsson, sålt Melby gård, som de ägt tillsammans.

Dalgången i Ukna är berömd -- eller borde vara det mycket mera -- för sin skönhet. I denna dalgång finns också den berömda "Kölsebro"-byn (där man spelat in den svenska filmen: "När kärleken kom till byn").

Men nära Ukna dalgång, osynlig från stora vägen, finns också en annan sevärdhet, nämligen den imponerande dammen ovan Melby kvarn, ett byggnadsverk i bygden väl värt ett besök.

Trozells svåger, David Karlsson, var både gårdshandlare och virkeshandlare av "stora mått", d.v.s. han köpte gårdar, avvercade skog och drev sågverk.

Trozell kom till Grävsätter den 14 - 3 - 1914 och var där den vanliga arrendeperioden, 5 år, till den 14 - 3 - 1919. Då flyttade han till Gamleby, där han köpte hus och var något år. Under tiden där köpte han gården Navsunda i Sörmland och flyttade dit år 1920 med sin stora familj, han och hustrun Amalia hade 11 barn.

Navsunda var en stor och bra gård och ett bra köp för en lantbrukare, men han hade otur och prövades hårt; morgonen den 19 - 9 inflyttningsåret fann han helt oväntat sin hustru död i sängen, det var ett hårt slag men det skulle bli mer; han hade haft oturen att köpa gården efter tiden straxt efter första världskriget, som också hade förstört penningvärdet och drivit upp priset. Under samma decennium kom den nya krisen, 30-talskrisen, som tvingade honom att år 1930 sälja sin fina gård. Barnen skingrades och han flyttade till en dotter, Ingrid Pettersson, gift med lantbrukaren Axel Pettersson i Falla i Hannäs sn. Där avled han den 4 - 1 - 1931.

Trozells jordfästningsdag stod jag, 12 år, vid Solvestad - byns nya vägkors och såg den långa bilkortegen med Trozells kista i spetsen, där hans stoft fördes från Falla till vila på Ukna kyrkogård; jag blev djupt berörd av de många bilarna med de många sörjande.

Så får jag återvända till Grävsätter och året 1919 och arrendator nr 3 i ordningen, Joel Larsson, från stora Högtomta i Ukna sn, även denna gård ägd av Domänverket och med Larssons far såsom arrendator..

Den tekniska utvecklingen efter första världskrigets slut, då många industriföretag i världen, som tidigare producerat saker för krigiska ändamål, i stället, kanske för sin överlevnad, fick tillverka saker för fredliga värv, påskyndade säkerligen mekaniseringen av många länders jordbruk, såsom skedde i Sverige. Denna tid sammanföll med Joel Larssons tid som arrendator i Grävsätter; jag gick i "småskolan" åren 1925 - 26, och jag minns hur vi ungar, nyfikna, hängde på staketet närmast Vinåsen en vårdag och stirrade på "vår" första traktor, en färggrann Fordson, som på Vinåsagärdet drog en bred "häst"- harv.

Vid denna tid såg man också de första bilarna, också de av märket Ford, men de första ägarna i socknen voro få; min farbror, Adolf Ståhlbom, hade en Ford, och en sommarkväll var han på väg med den till byn Bjärkebo, då han åkte ifatt mig vid Kolviken. Han stannade och jag fick åka med både till Bjärkebo och tillbaka till Solvstads by, där jag bodde; det var första gången jag satt i en bil och en sådan upplevelse glömmar man inte.

I tid, är det ett kort steg mellan lien och skördetröskan, likaså mellan torparna, statarna, mjölkerskorna, drängarna och de två, som nu sköter Grävsätter; det är ett kort steg i tid men förändringen under detta steg är nästan otrolig, jag kan inte berätta om den, min vetskap räcker inte till, och om så vore så skulle det i detta sammanhang föra för långt ifrån den "röda tråden", mejeriberättelsen.

Joel Larsson överlät arrendet på sin son Nils och året var 1959.

Nils Larsson i sin tur överlät arrendet till sin son Hans och året var 1979.

Hans arrenderade till år 1993 och avslutade därmed tre generationer Larsson som arrendatorer av Grävsätters jordbruksdel, som han, hans far och hans farfar arrenderat i sammanlagt 74 år. Samtidigt med arrendavslutningen blev Hans Larsson och hans broder Anders ägare och brukare av Grävsätters jordbruksdel, då de fick köpa den av det Aktiebolag, som vid denna tid var ägare av Grävsätter och dess s.k. "Kronparken"(skogen), vilken säljarna behöll vid försäljningen av jordbruket med det tillhörande hus.

Nu kanske läsaren tänker, att berättelsen skulle ju handla om mejeriet och mejerierna, men den handlar ju till stor del om personer och händelser, som inte har med mejerierna att skaffa ? Jag känner här ett behov av att " förklara mig":

Om man fotograferat personer, så visar ju fotot inte bara hur personerna såg ut utan också hur de var klädda, det visar omgivningen, det visar hur det kanske bakomliggande huset såg ut, tidens byggnadsstil, vilken stil möblerna hade då, med andra ord: Människan är i centrum, men fotot berättar om mer än centrum, fotot berättar om både centrum och allt omgivande, som tillsammans speglar historia, bygdehistoria. Att berätta, det är att fotografera med Ord.

Om själva mejeriet i Grävsätter finns ju inte mycket att berätta, ty ingen nu levande har ju sett detta i funktion eller kan säga vilket datum detta startade eller slutade, m.a.o. centrum är "suddigt", men det omgivande som syns kan vara nog så intressant för mången betraktare.

Nu skall jag fortsätta med att låta läsaren betrakta lite data om mejerinorna i Grävsätter, ty jag finner troligt, att mejeriets verksamhetstid hör samman med den första mejerinnans inflyttning till Grävsätter och den sista mejerinnans utflyttning därifrån; jag går till kyrkböckerna:

"Mejerska" : Kristina Paulsson, född den 21-4-1861 i Gråmanstorp, Kristianstads län. Inflyttade till Grävsätter 1895. Utflyttade till Gryt den 21-4-1897.

Mejerska: Helga Matilda Salomonsdotter, född den 12-8-1873 i Säfveås, Åtvid. Inflyttade till Grävsätter den 4 -11-1897 Utflyttade till Röddinge den 21-5-1897.

Mejerska: Amalia Vilhelmina Eriksson, född den 6-4-1876 i Rinna sn, Östergötlands län.
Inflyttade till Grävsätter den 21-11-1900. Gifte sig den 20-4-1903 och utflyttade till
Solvestad i Hannäs den 24-10-1903.

Mejerska: Augusta Maria Svensson, född den 14-1-1872 i Säfverud.
Inflyttade till Grävsätter 1905. Utflyttade till Västrum, Kalmar län, den 13-11-1905.

Mejerska: Alma Charlotta Karlsson, född den 12-5-1867 i Lofta, Kalmar län.
Inflyttade till Grävsätter den 18-10-1905. Utflyttade till Gärdserum den 28-10-1910.

Mejerska: Selma Olivia Karlsson, född den 4-10-1877 i Vårkumla, Skövde landsförs.
Inflyttade till Gärdserum den 13-12-1910. Utflyttade till Thorbjörnstorp den 2-5-1914.

"Mejerijungfru": "enka" (jungfru skall nog här tydas som piga) född den 22-2-1871 i Lofta,
Kalmar län. "lysning 3 gånger 1914". Utflyttade till Lofta den 13-3-1914.

Mejerska: Emmy Dorotea, född den 29-4-1890 i Råda, Skaraborgs län.
Inflyttad till Grävsätter den 15-2-1915. Utflyttad (?).

En historia från mejeritiden som levt kvar på Grävsätter är denna, berättad av Nils Larsson:

En dam arbetade en tid i mejeriet (huruvida hon var biträde eller mejerinna är inte klart
utsagt), inget förnamn nämndes, folk sa alltid "fröken Sik" antingen man talade till henne eller
om henne. En dag kom telefon till henne via huvudbyggnaden; någon kom ut på farstubron och
ropade till en gubbe utanför mejeriet: "Dä ä telefon te fröken Sik!"

Gubben utanför mejeriet gick in i det, men när han skulle ropa fröknens namn, så hade han
glömt det ? Då kom han ihåg, att det var ett kort namn, detsamma som på en fisk och skrek:
"Dä ä telefon te fröken Torsk!" Där stod då en annan gubbe, strängt tillrättavisade honom:
"Ho heter inte fröken Torsk utan ho heter fröken Sik!"

Då blev budbäraren arg och vresig och uttryckte högröstat som sin bestämda mening:
"Ja dä ä la samme skit, dä ä la fisk som fisk!"

Enligt Nils Larsson så gifte sig fröken Sik och fick en dotter, som blev lärarinna på Gamleby
Lantmannaskola, där Nils själv studerat.

Detta med fröken Sik som verksam i mejeriet talar för det självklara, att mejerskorna alltid
hade biträden, antingen av gårdens eget folk eller av andra; troligen var fröken Sik en av dessa.
Biträdena lärdes upp och kunde säkert sköta mejeriet då mejerskan hade förhinder eller tidvis
saknades.

Nu visar en kyrkbok, att till 1/8 Ståltorp å Grävsätter kom år 1905 "Mejerikonsulent" Karl
Sik, född den 2-4-1872 i Visby stadsförs. Hans hustru hette Maria. De hade två döttrar och en
son; de två döttrarna är här intressanta:

Karin Elisabet född 11-11-1897. Anna Margareta född den 22-12-1899.

Om Grävsätters mejeri var i bruk 1915 (mejerskan Emmy Dorotea inflyttade till Grävsätter
den 15-2-1915) så var då Karin Sik 18 år, och som dotter till en mejerikonsulent säkert kunnig
i mejeriarbete; detta talar för, att "fröken Sik" kan ha varit en av Karl Siks döttrar.

När mejeriet upphörde kan jag inte säga, men enligt Nils Larsson, så körde hans far Joel, som
tillträdde Grävsätter den 14-3-1919, sin mjölk till Skrickerums mejeri från sin tillträdesdag.

Jag finner sannolikt, att de större gårdarna i grannskapet, såsom de två gårdarna Hägerstad,
nyttjade mejeriet, men jag finner det mindre troligt beträffande de många mindre gårdarna, som
med få och vid denna tid lågmjolkande kor, behövde sin mjölk själva med många munnar att
mätta.

En annan intressant sak värd att bli ihågkommen är denna: Amalia Ståhlbom mindes från sin mejeritid i Grävsätter de aftongudstjänster som då förekom där och som var mycket välbesökta; tyvärr hörde jag detta som barn och frågade aldrig om vem som stod för dessa gudstjänster.

Under 1840-talets början hade en väckelserörelse uppstått i Smålandsdelen av Linköpings stift. Den kom att resultera i att Östra Smålands Missionsförening bildades 1863. En av ledarna var greve Adolf Stackelberg i Stensnäs, Ukna.

I motsats till andra väckelserörelser, vilkas anhängare lämnade Sv. kyrkan och bildade egna samfund, så stannade "nordöstringarna", som de kallades, kvar i kyrkan, till stor del beroende på Stackelbergs ställningstagande; därom skrev senare en av de ledande väckelsemännen vid denna tid, Bernhard Wadström : " ... Ty om han (Stackelberg) på sin tid hade övergivit kyrkan, så hade förvisso flera tusen av hans åhörare följt hans exempel."

Med anledning av nordöstringarnas trohet mot Sv. kyrkan så kom också en del av dess präster att stödja ÖSM och att predika vid deras möten. Omvänt kom också ÖMS predikanter att predika i kyrkorna; Stackelberg fick venia, d.v.s. biskopens tillstånd att hålla gudstjänster i kyrkorna utan att vara prästvigd.

Uppgifterna om ÖSM är hämtade ur Linköpings stiftsbok år 1963, vari komminister Severin Blidö, berättar om ÖSM under 100 år.

Min tro är att det var ÖMS:s predikanter som ledde dessa gudstjänster i Grävsätter i början av 1900-talet, då väckelsen var stark i Ukna och i södra Hannäs; i min barndom under 1920-talet kom ÖMS-predikanter till närmaste grannhuset i Solvestads by, till makarna Adolf Chambert och Olivia Andersson, och höll välbesökta kvällsgudstjänster, som fyllde både kök, kammare och finrum med byns folk. I finrummet stod orgeln som trakterades av Amy, gift med Gunnar Pettersson; de sistnämnda arrenderade först Adolfs och Olivias gård, Solvestad 1:1, och fick sedan köpa den. Ända fram till 1980-talet fanns det äldre syföreningsdamer i södra Hannäs som ivrade för ekonomiskt stöd till ÖSM och som läste deras tidning, Östra Smålands Missionsblad.

Västertryserums mejeri

Den 15-2-1903 hölls en kyrkstämman i Hannäs. Enligt protokollets paragraf 2 beslöts: "Stämman förklarade, att den - i likhet med Tryserums kyrkstämman - intet hade att erinra emot, att ett mejeri uppfördes å kyrkoherdeboställets ägor i Tryserum å den plan invid sjön i den s.k. sandgropen ..." Stämman tillfogade, att den för sitt medgivande, icke ville vidkännas några framtida utgifter och kostnader för mejeriet.

Mejeriet kom till stånd, men tyvärr kan ingen verifiera startåret, men Tryserums kyrkböcker innehåller intressanta personuppgifter om några som under mejeritiden bodde och arbetade där:

Tryserum 1 i Västertryserum, mejeriet:

Augusta Josefina Gustafsson, mejerinna, född den 6-6-1881 i Gärdserum.

Inflyttad till mejeriet den 25-6-1910.

Utflyttad till Gärdserum den 26-4-1913.

Johan Martin Nilsson, skomakare, född den 25-1- 1883 i Tryserum.

Inflyttad till mejeriet den 18-11-1913.

Hans hustru Johanna Jönsson, meyerska, född den 24-12-1885 i Farstorp, Kristianstads län.

Paret hade tre barn:

Sonen Erik Alfred, född den 17-7-1910 i Tryserum

Dottern Hanna Elisabet, född den 4-2-1912.

Sonen Arvid Valdemar, född den 25-5-1914.

Mejerinnan Johanna ovan utflyttade till Ölmevalla, Hallands län, den 20-5-1916.

Märta Linnéa Larsson, tjänarinna, född den 15-10-1901 i Vårdsberg.

Inflyttade till mejeriet den 10-5-1915.

Utflyttade till Gryt den 22-11-1915.

Naemi Teresia Gustafsson, tjänarinna, född den 16-12-1903 i Tryserum.

Inflyttade till mejeriet den 18-11-1915.

Utflyttade (tillbaka) till Stockebäck i Tryserum den 20-5-1916.

Ingeborg Maria Lovisa Gustafsson, mejerinna, född den 11-10-1887 i V. Ed

Inflyttade till mejeriet den 9-10-1916, med sonen Josef Bertil.

Hon utflyttade till Glo i Tryserum den 6-8-1917.

Ivan Johansson, byggmästare, Gusum, berättar att hans föräldrar kom till mejeriet som hyresgäster året 1917 och att han föddes där samma år, vilket verifieras av kyrkboken. Det sistnämnda talar för att mejeriet då hade upphört. Han var där endast under de tidigaste barnaåren och saknade minnen därifrån, men han kände som vuxen till att mejerihuset senare köptes av skolläraren Karl Johan Stark i Korsgata i Västertryserum.

Denne Stark som varit lärare i Tryserums sn var född den 3-4-1852 i Malmbäcks sn, Jönköpings län. Han var gift och hade flera barn; läs gärna Sven Ydén, vicepastor i Tryserum 1921, nedtecknade hågkomster återgivna i "Gård och släkt", Tryserum - Hannäs Kulturhistoriska Stiftelses årsbok 1996, där han berättar om ett besök hos Starks.

Bernhard Korsfeldt, född på Skårsjö i Skrickerum, berättar, att Skårsjö och Sävsjötorp samkörde sin mjölk till Västertryserum, deras körväg var Skårsjö - Skårsjö 2:1 - Knappekulla 1:5 - Korsgata - mejeriet.

Korsfeldt minns, att Vilhelm Hanberg, Skårsjö Kronogård 2:1, var kassör i mejeriet.

Eftersom Skårsjöborna nyttjade mejeriet, så bör ju också de större gårdarna i Skrickerum ha gjort det via sin kortare väg.

Man har självklara skäl att utgå ifrån, att bönderna i Knappekulla, i Oltorp, i Lilla Tryserum och Skönero också körde sin mjölk till Västertryserums mejeri p.g.a. närheten dit.

Av mejerinnornas in- och utflyttning att döma, så gick inte Västertryserums bönder med i Skrickerums mejeri då detta startade (troligen någon gång 1914), kanske höll de sig lite avvaktande, de fick ju längre körväg och deras eget mejeri var ju inte gammalt; å andra sidan gick ju utvecklingen framåt, Skrickerums mejeri fick bättre maskiner, bättre kapacitet -- sådana tankar har nog alltid förekommit under utvecklingens gång -- kanske tänkte Västertryserums bönder så? Men spekulationer är en sak, verkligheten är en annan; en dag lade de ner sitt mejeri och övergick till Skrickerums, i likhet med Grävsätters mejeribönder.

Skrickerums mejeri

Den 20 september 1913 samlades 15 bönder i Skrickerum till ett sammanträde och antogo "Stadgar för Skrickerums mejeriförening med begränsad personlig ansvarighet."

Av de bevarade stadgarna framgår att föreningens ändamål var anläggandet av ett andelsmejeri å Skrickerums ägor å plan vid Skrickerums åbro; varje medlems delaktighet bestämdes av dennes antal kor och alla medlemmarna fick "en röst för varje fullt eller påbörjat antal kor för vilka han i föreningen ingått."

Vidare var "varje delägare skyldig gemensamt med övriga delägare ansvara i förhållande till nämnda koantal för de 10-års amorteringslån styrelsen bemyndigas upptaga till den storlek som erfodras för mejeriets anläggande."

Ovanstående utdrag ur protokollet ger en översikt beträffande finansieringsfrågan, byggplatsen och den ungefärliga tiden för mejeriets start; enligt kyrkboken inflyttade den där först nämnda mejerinnan, Maria Jönsson, den 12-11-1914.

Det finns väl nu ingen som vet, om Skrickerumsbönderna uppförde mejeriet efter att först ha samrått med Västertryserums- och Grävsätters mjölkleverantörer om deras framtida medlemsskap eller om de räknade med det som något självklart; om de räknade med det sistnämnda så räknade de rätt.

Från början avsåg de att bygga mejeriet på Skrickerums samfällighetsmark utmed Fänaån, men de ändrade sig och byggde i stället på Ålängs mark på andra sidan ån; när man nu jämför de båda byggplatserna, så finns det mycket som talar för att den sistvalda byggplatsen var den bästa, fastare mark och bättre utrymme. Där byggde de ett rejält hus med murade väggar, med mejeriet i markplanet och bostad för anställda i övervåningen.

Där de först tänkte bygga mejeriet byggde de i stället ett häststall för mjölkkörarnas hästar, dock inte i den storlek att det rymde allas hästar, men alla kom ju inte samtidigt, och det användes väl mest av dem som hade långt att köra och med många mjölksår och som fick vänta länge på att få skummjölken med sig hem.

Mellan mejeriet och stallet fanns en bro som också användes av dem som skulle till kvarnen ett stycke uppströms nordöst om mejeriet. Kvarnen var byggd där för utnyttjande av vattenkraften och i den kunde bönderna också få sin takspån "spingad". Den elektriska strömmen kom till Skrickerum 1939, och den medförde att bönderna så småningom skaffade

sig egna gröpkvarnar, och samtidigt miste kvarnen sina kunder och tvingades upphöra; den ende mjölnare där som jag minns hette Törnfeldt.

Samkörandet av mjölken tillämpades av alla som bodde så, att de kunde göra det; det jag känner till från mina uppväxtår var det i Solvestad, Falla och Bjärkebo. I en bestämd turordning fick alla köra allas mjölk 3 dagar i följd året runt, med undantag av Solvestad Frälsegård som på grund av sin storlek fick köra 7 dagar i följd när turen kom till den. Andra som jag kände till som samkörde var Grävsätter och de två gårdarna Hägerstad, där varje gård körde allas mjölk en vecka i tur och ordning.

Att köra mjölken var väl inte något större nöje, ty om sommaren var det ofta bråttom för köraren att komma hem i tid för att kunna delta i eftermiddagens arbete, och under vinterhalvåret var det ofta kallt, fuktigt eller blåsig. Då fanns inga asfaltbelagda vägar och inga gummihjulsvagnar; däremot så kunde körarna ha mycket roligt när de träffades vid mejeriet. En mjölkkörare var en tid till mycket stor glädje för de yngre männen, nämligen den då äldre Evert Vennerberg från Vega och hans häst.

Vennerberg hade en liten vagn förspänd med en gammal häst som förflyttade sig sakta och med en iakttagbar svårighet. Vennerberg var djurvän och försummade aldrig ett tillfälle att prisa sin gamle kamrat för dennes enastående kapacitet. Den som läst om Don Quijote och hans gamla stapplande märr Rosinante och sett Vennerbergs gamla vallack, kunde väl knappast undgå att se likheten i rörlighet. Men Vennerberg älskade och lovprisade sin häst, och i det stycket borde vi alla lära av honom, att vara ömma mot djuren.

En dag stod Vennerberg med vagn och häst vid på- och avlastningsbryggan. Han hade fått på sin mjölkså, då hästen blev skrämmd av något och ryckte till. Mjölksån med skummjölken hasade bakåt på flaket och vippade över bakstammen, med påföljd att locket för av och all mjölken rann över Vennerberg -- men det var ju bara ett bevis på att det var "krut" i hästen. Efter denna episod nämnde man aldrig Vennerbergs namn utan tillägget "mä Skenarn".

Men det var mer som skulle köras till mejeriet, t.o.m. före, nämligen veden till kraftkällan, ångmaskinen, ty utan den stod ju maskinerna stilla. För varje 1000 kg levererad mjölk (mjölken vägdes) skulle leverantören leverera 1 kbm ved, sågad i meterslängder och kluven en gång.

Föreningen hade en eldare anställd som bl.a. skulle ytterligare handsåga och klyva veden, så att den brann bra. Denne som var en fridsam person kunde bli vresig, när bönderna kom med vresig och svårarbetad ved, men de som körde dit veden såg inte ut att lida av hans vresighet. Eldaren ifråga var en medelålders man, allmänt känd som "Gustaf i Varnäs", Bjärkebo. Han var också känd för sin humor och än idag ihågkommen för sina visdomsord och korta berättelser; han sa exempelvis till de ogifta drängarna: "Gift er inte mä e stor kvinne, för då kan ni inte ha gris."

Han hade varit i Amerika och berättade hur det där kunde gå till i ett av deras jättelika slakterier: "Di hadde store slakterier, där di gjorde masser mä korv. Där sto fullt mä folk å slängde in köttstycke i e stor kvarn, iblann hände dä att där sto folk som va oförsiktige å drogs mä köttstycka in i kvarna, å då vart dä korv å dom mä; när säna folk åt korven så fick di klackjärnsspik i käfta."

Men förutom ved till värme så behövdes också is till kylning. Vanligen togs isen i Skrickerumsfjärden mitt för Åläng. Erik Andersson i Fängemåla berättar, att de stora gårdarna höllo med hästar och körkarlar, varje dag de dagar de höll på gick det åt minst två par hästar, somliga dagar tre par. De mindre gårdarna höllo med enbart folk, det gick åt minst två man vid isvaken för att såga ut de fyrkantiga isblocken, där varje sida var cirka en meter lång. En man fick hjälpa till vid vaken med lastningen och två eller tre man fick lägga isen som den skulle ligga i isdösen. Isen skulle ligga så tätt som möjligt, för att förhindra smältning i stora luftfickor, men detta var inte lätt, om isblocken var illa sågade och hade sneda sidor och eller

med varierande längd, vilket hände med ovana sågare. Andra fick från sågverk i bygden köra den sågspån som behövdes för isdösens täckning.

Det hände en vinter, att Vindomens is inte höll att köra på, då tog man "upp isen" på "Björlingsgölen" på Skrickorumssidan av Fänaån.

Gölen har tydligen fått sitt namn efter en där boende, Gustaf Björling, en liten, snäll och vänlig man på gränsen till menlöshet, talade vårdat, men blev trots dessa berömvärda egenskaper ansedd som ett "original". Han har lämnat roliga historier efter sig, här följer en:

En sommarkväll när mörkret hade fallit, gick fyra pojkar till Björling, för att "ha lite roligt". Två gick in i köket och satte sig och pratade med Björling, vilket han tyckte om, men de andra två klättrade upp på taket och tömde i skorstenen en hink vatten som kom utfarande på köksgolvet via köksspiseln. Björling och hans, tursamt nog, närvarande vittnen rusade ut för att ta bovarna på bar gärning; men det enda de fick se var en efterlämnad gyllene knapp som lyste som guld.

Efteråt berättade Björling glad och stolt om sin starka ställning gentemot förövarna, att han i sin hand ägde knappen, "ett levande bevis".

Enligt kristen tro är alla människor unika; kanske är vi alla original fast en del av oss är det mera -- vi skall var tacksamma för alla och inte glömma dem som fått eller får oss att le.

Man körde mjölken, man körde ved och is, men ett körande återstår här att nämna, det fanns också en turordning för bönderna att köra smöret och osten till Valdemarsviks järnvägsstation. Min bror, Carl-August, berättar, att det för vår far innebar en körning med helt par hästar till Valdemarsvik en gång per år, men att de stora gårdarna fick köra flera gånger.

En gång var vår far på hemväg från transport med vagn, då han överraskades av att det föll mycket kramsnö, det fanns ju inte hjul med gummidäck då så vagnens hjul växte och gjorde motstånd, de stackars hästarna "fick slita som djur". När han kom till Lilla Tryserum, frågade han där, om de kunde låna honom en parkälke. De satte en parstång i en finskrinda, och sedan blev det åka av; när hästarna märkte att det gick så lätt och att de var på hemväg, blev de som vilda av glädje och energi, de fick själva bestämma farten och det blev en färd som far aldrig glömde.

Kommunikationerna mellan mejeriet och bönderna var snabbare än dagens postverk; varje bonde hade på en av mjölksåarna en medföljande läderväska hängande i ett band om flaskhalsen. I väskan fanns en motbok, i vilken mejerinnan eller mejeristen efter invägningen av mjölken noterade kilomängden samt allt det bonden ville ha tillbaka och fick hemsänt med mjölkskjutsen, smör, ost, kärnmjolk, allt efter medsänd beställningslapp. I motboken noterade mejeriet vid månadens slut den sammanlagda mjölmängden, den genomsnittliga fetthalten, kilopriset som bestämdes av fetthalten, samt bondens tillgodohavande minskat med summan avdrag för hemtagna produkter.

En viktig sak var mjölkens kvalitet: Kvällsmjolk och morgonmjolk skulle inte blandas utan skulle sändas i separata säar, vilket var viktigast under den varma årstiden; därför brukade bönder som hade lite mjolk att sända, skicka antingen endast kvällsmjölken eller endast morgonmjölken.

Om vintern fick kvällsmjölken inte frysa och innehålla is; under den varma årstiden skulle den hållas väl kyld, en del kunde sänka kvällsmjolkssån i en källa eller ställa den i rinnande vatten, men de flesta fick ställa den i en balja innehållande vatten och is, vilket de många isdösarna vittnade om. Morgonmjölken under sommaren hann de flesta aldrig kyla, men den "höll sig" ändå under färden till mejeriet, kanske för att färden var kort och för att mjölken rörde sig i sån.

Vid mjölkens invägning tog man ibland silprov på mjölkens renhet, i botten på en sil lade man en "mjölkvadd" och på den fastnade allt synligt skräp såsom hårstån och flugor m.m. Den vadd som visade smuts sändes till leverantören i grönt kuvärt, om det var vindstilla väl synligt

på flaskklocket, eller överlämnades av mjölkköraren från hand till hand med illa dold skadeglädje då så kunde ske; de här öppna gröna kuvären till syndarna kan ses som en berömvärd listig metod som fick avsedd verkan, det var en skam att få "skitlappar" och mjölkkörarna hade ingen tystnadsplikt.

Men det berättades om ett undantag gällande en Hannäsbo och Kvarnviksmejeriet under dess tid (jag tar med det här när jag håller på med de gröna kuvären): Bonden ifråga eftersträvade som andra bönder att uppnå fyra procents "fetthalt" i sin mjölk men hade lättare att få skitlappar, men en dag gav han uttryck för sin stora tillfredsställelse med mjölken, när han läste beskedet om mjölkfettet: "Ja, nu börjar ja äntligen å få mjölka i balans, för snart ä fetthalta like stor som skethalta."

För en människas goda funktion behövs alla hennes kroppsdelar, således även hjärtat, och denna bild överförd på ett mejeri leder tanken till mejeripersonalen som dess hjärta, hos dem pumpades det vita blodet in, i detta fall mjölken, och dess uppbyggande produkter ut i samhällskroppen.

Jag går till kyrkoherden i Tryserum, Gudjun Gudjunsson, och han upplåter kyrkböckerna så att jag kan se vilka personer som flyttat in- och ut i Skrickerums mejeri:

Maria Jönsson, mejerinna, född den 22-7-1889 i Skårby, Malmöhus län.
Inflyttad till mejeriet från Torshälla, Sörmlands län, den 12-11-1914.
Hon var kvar i mejeriet 1934; hon bevittnade detta år den 6 april sammanträdesprotokollet rörande de antagna stadgarna för sista 10-årsperioden 1934-1943, förmodligen var hon kvar tills efterträdaren, Karl Johansson, kom (se nedan).
Hon utflyttade till Hedvigs fs i Norrköping den 23-12-1937.

Karl Adolf Johansson, mejerist, född den 28-1-1901 i Kättilstad.
Inflyttade till mejeriet från Blackstad den 16-11-1935.
Utflyttade till Ukna, jämte sin hustru, Signe Margareta, född Andersson den 26-3-1917 i Tryserum; deras utflyttningsdatum: den 23-9-1943.

Gunnar Sixten Folke Karlsson, mejeribiträde, född den 13-9-1914 i Östra Ed.
Inflyttad från Östra Ed den 16-11-1938.
Utflyttad till Frödinge den 22-11-1939.

Per Gustav Olof Hanström, mejeribiträde, född den 30-8-1923 i Hannäs.
Inflyttade till mejeriet den 22-12-1939.
Utflyttade till Ukna den 10-11-1941.

Ingrid Gunborg Viola Johansson, mejeribiträde, född 2-5-1920 i Dalhem.
Inflyttade från Södra Vi den 2-5-1941.
Utflyttade till Hannäs den 31-8-1942, i samband med sitt giftermål med Tore Edstrand, Mantorp, Hannäs.

Karl Ivan Helge Karlsson, mejeribiträde, född den 9-2-1926 i Blackstad.
Inflyttad från Hallingebergs Norra den 31-10-1941.
Utflyttade till Blackstad den 29-11-1942.

Personuppgifterna i kyrkböckerna är "knapphändiga" men noggranna och outhärliga vid historieskrivning, men av lättförklarliga skäl är de inte heltäckande p.g.a. folk rörlighet, folk kan ju arbeta i ett mejeri utan att bo där och blir då inte in- och utflyttade från fastigheten - mejeriet ifråga; så har det också varit beträffande Skrickerums mejeri:

Både Gurlie Fredriksson och Ulla Nilsson har hört, att mejeriet haft två mejerinnor, den ena först den andre efteråt, som båda hetat Jönsson och båda kommit från Skåne. Detta visar sig vara riktigt vid samtal med fru Margit Karlsson angående hennes svärmor, Hilda Karlsson, som såsom ogift hetat Jönsson och kommit från Skåne och en tid först varit mejerinna i Skrickerums mejeri och därefter i Holmbo mejeri. Angående Skrickerum så visar Margit ett förstorat fotografi taget i ett finrum där; Hilda Karlsson sitter med gitarr i knäet och maken Johan med sonen Valle i sitt knä; Valle var född den 7-6-1910 och ser ut att vara i fyraårsåldern (på fotot har Hilda skrivit "Skrickerums eminenta trio"); detta tyder på att denna Hilda Karlsson, född Jönsson, var först som mejerinna i Skrickerums mejeri, eftersom den andra mejerinnan Maria Jönsson tillträdde i slutet på året den 12-11-1914 och, enligt kyrkböckerna, var kvar i mejeriet tills mejeristen Karl Johansson tillträdde den 16-11-1935.

Hilda Karlsson har varit företagsam och fört ett rörligt och omväxlande liv, och jag återkommer till henne, när jag berättar om hennes arbete i först Holmbo mejeri och därefter i Kvarnviks mejeri.

Hildas son Valle kom redan i ungdomen att bli en omtalad person, allmänt känd som "Zigénar-Valle". Mor Hilda var mycket musikalisk och Valle hade "gått påbrå". Han lärde sig tidigt att spela dragspel på gehör. När zigénarna drog fram genom bygden och han just då slutat en anställning följde han med dem och spelade, då han tyckte om deras musik.

Som vuxen körde han lastbil och hade lastbilsåkeri med flera anställda. Han öppnade grusgropar, hade rensverk och krossade sten, hade schacktmaskin och grävsropa och gjorde många vägar i skog och mark, han planade den berömda golfbanan i Åtvidaberg åt Facit.

I Skrickerum, där han var en kort tid som barn, finns det hus och det garage kvar som han som vuxen byggde, då han var verksam där, liksom den stora grusgropen på Åläng, ett jättelikt sår i naturen, men det är ju det pris vi alla är med om att betala för våra fina vägar.

Vid midsommartiden 1980 åkte han, Hasse Tellemar och ett fyrtiotal dragspelare av Sveriges Dragspelares Riksförbund under ledning av Valter Eriksson runt i USA:s svenskbygder och spelade och beredde många glädje, inte minst sig själva och sina familjemedlemmar.

Valle arbetade in i det sista och dog den 22-8-1989 och vilar på Åtvidabergs kyrkogård.

Det första mejeribiträdet som nu äldre ännu minns var Viola Johansson från Stenhagen, Skrickerum.

Efter henne minns de Gotty Nilsson, Båtsmanstorp, Fäntorpet. Hon gifte sig med Erik Karlsson och de bodde en tid i Landbohov, Solvestad.

Efter Gotty minns de Axel Nord, som senare blev bonde. Han kom att köpa en gård i Knappekulla, som han kom att bruka i många år. Han var kyrkovärd i Tryserums fs.

Man får det intrycket att andra världskriget påverkade rörligheten av mejeripersonalens in- och utflyttning, eftersom mejeristen inkallades och tre biträden flyttade in och ut under åren 1939-1942; ett av de senare, tidigare nämnd, Ingrid Johansson, inflyttad från Södra Vi, minns och berättar:

Karl Johansson var mejerist men inkallades, varvid han ersattes av Alrik Tiberg.

Mjölken tömdes i två stora kar, och den mjölk som skulle bli till smör tömdes i det kar där den gick vidare till separatorn, vilken avskiljde grädden, som kärnades och blev till smör. Biprodukten blev skummjölken som gick i retur med mjölkkörarna till bönderna, samt den andra biprodukten kärnmjölken till dem som hade beställt sådan.

Den mesta mjölken vid detta mejeri gick till karet för ostframställning, och biprodukten här blev vasslen, som svinuppfödarna gärna tog i retur.

Både smöret och osten var berömda för sin höga kvalité. Smöret lades i trätunnor, s.k. "drittlar", rymmande kanske 50 kilo? Smöret runmärktes och sändes med järnväg från Valdemarsvik och till Stockholm men utskeppades även till England, osten sändes också till

Stockholm. På mejeriet fick Ingrid också "vända ostarna" under den tid de lagrades där (här slutar Ingrids berättelse).

Lennart Thuresson, Kägglå, Tryserum, var en gång i Stockholm och skulle resa hem och gick då in i en livsmedelsaffär för att inhandla något gott till dem därhemma och frågade, om de hade någon delikatess att rekommendera och fick svaret, att det bästa de hade att erbjuda det var Skrickerumsosten, och detta sade de utan att veta varifrån Thuresson kom; säkert gick det en stöt av glädje genom hans hjärta vid detta beröm av hembygden, eftersom han aldrig glömde deras lovprisande av osten.

Men inte bara osten, även vasslen, svindrycken, som jag förut nämnt, kunde vara till glädje: Hannäs Kyrkokör med anhöriga var på en församlingsutflykt till Albert Engströms hemtrakter och kom in på ett värdshus där mat var beställd. Det var olidligt varmt, och under väntan på serveringen kom en flicka in med saft och glas. Två stora tillbringare försvann i törstiga strupar på någon minut. Min vän Nils Larsson i Grävsätter satt intill vid ett bord och tyckte att det behövdes en annan dryck som "förslog" lite bättre, han kom att tänka på sin fars svin och sa högt: "Ja, se farssan han hadde förti svin, men dom gav han vassle!" Jag har fått lov av Nils att berätta detta, jag förstår, att han ömmade för kören, där han själv varit trogen medlem.

När mejeristen Karl Johansson kom hem efter inkallelsetiden återinträdde han tydligen inte i mejeriet utan lät Tiberg behålla tjänsten den tid mejeriet hade kvar av dess tredje och sista 10-årsperiod med utgången av 1943. Johansson med fru Signe utflyttade från Tryserum till Ukna den 23-9-1943. Jag vågar inte påstå att mejeriet upphörde med utgången av sistnämnda år men inget talar för något annat.

När Skrickerums mejeri upphörde så skickade Skrickerums bönder sin mjölk till Valdemarsviks mejeri, vilket byggdes 1927 och stod färdigt 1928. Att döma av Skrickerums mejeris medlemslista för sista 10-årsperioden hade Västertryserums leverantörer övergått till Valdemarsvik innan denna sista period.

Södra Hannäs leverantörer blev medlemmar i Kvarnviks mejeri, som byggdes under 1924 och bör ha tagits i bruk 1925.

När mejeriet, som "låg på ofri grund", upphörde, köptes det av markägaren, Hilda Andersson, Åläng, renoverades och blev under många år hyreshus. Hilda som tidigt blev änka, hade en tid arrendator på Åläng, men när dottern Gurlie gifte sig fick hon och maken Karl-Axel Fredriksson övertaga gård och ansvar. Som äldre flyttade Hilda själv in i mejeriet. Efter hennes bortgång övertogs mejeriet av Hildas dotterdotter med man och dotter.

Så slutar denna berättelse om Skrickerums mejeri, huset som ligger där så vackert utmed Fänaån med rinnande vatten och med utsikt över Skrickerumsfjärden, om huset som är en påminnelse om människors samarbete, för sin egen försörjning och ett bidrag till andras.

Så är nu, och bör förbli, Skrickerums mejeris 30-åriga tillvaro ett stycke bygdehistoria, som både Tryserumbor och Hannäsbor kan glädjas åt.

Holmbo mejeri

Holmbo kvarn finns fortfarande kvar, den siste mjölnaren hette Olof Nilsson och kom från Falerums kvarn, där han varit mjölnare. Han drev Holmbo kvarn under 1960-talet, tills han blev sjuk och flyttade till Västra Ed. Under sin aktiva tid var han bl.a. kyrkokassör i Hannäs. Numera nyttjas kvarnen endast vår och höst, då bönderna i Hannäs kan få sin såsäd rensad och behandlad i den gamla kvarnen som ännu fungerar, med elkraft sedan 1953.

Intill kvarnen och nordöst om den utmed bäcken syns stenfoten av det förutvarande såghuset, som nyttjades i början på vårt sekel. Utmed sågen ser man grässlätten som använts för lagring av timmer och brädstaplar. Frågan om sågen drivits med bäckvattnet via vattenhjul eller med ångmaskin, det vore intressant att veta.

Uppströms ett 30-tal meter från sågen ser man en annan stenfot om 11 x 7 meter, grunden av det som varit Holmbo mejeri vilket var i bruk under början av vårt sekel, 1900, och troligen fram tills dess Kvarnviks mejeri togs i bruk, vilket bör ha varit 1925.

Nedanför Holmbomejeriet och intill detta står ännu kvar en liten bod med murad eldstad; tanken blir den att boden varit ett komplement till mejeriet.

Mejeriet tillhörde Holmbo gård, men platsen heter Strömsholm, tydligen sammansatt av "Holm" och "ström" av det strömmande vattnet i bäcken.

Kyrkokassör Lars Dahlström, Måshult, Gärdserum, hjälper mig hitta i Hannäs kyrkböcker angående dem som arbetat i Holmbo mejeri, samtidigt med deras data får vi också en uppfattning om mejeriets verksamhetstid:

Mejerska Johanna Jönsson, född den 24-12-1885 i Farstorp, Kristianstads län.

Inflyttad till Holmbo den 13-11-1906.

Utflyttad till Knätorp, Malmöhus län, den 19-10-1907.

Mejerska Hilda Charlotta Johnsson, född den 11-5-1884 i Bäcks fs, Skaraborgs län.

Inflyttad till Holmbo den 18-11-1909 från Kvistofta.

Utflyttad till Gärdserum den 5-1-1910.

Mejerska Elin Karolina Karlsson, född den 20-5-1885 i Tunaberg, Sörmlands län.

Inflyttad till Holmbo den 5-11-1909 från Skeda.

Utflyttad till Krokek. Östergötlands län den 27-4-1911.

Maskinist Harry Karl Roxstöm, född 9-3-1891 i Stockholm.

Han var s.k. barnhusbarn, modern hade rest till Amerika. Han kom som fosterbarn till smeden Karl Peter Roxström, Hamburg i Rumhult år 1895

Han kom till Holmbo den 17-11-1909 och blev där maskinist i mejeriet till den 6-11-1911.

Han kom till K.G.Jonsson, Gärdsnäs Nedregård den 14-11-1911 och blev dräng där.

Han nämns också som dräng tiden den 26-10-1915 till den 15-11-1916 (förmodligen på någon annan gård).

Men såsom vi sett ifråga om Skickerums mejeripersonal, så kan också andra ha arbetat i ett mejeri utan att detta blivit noterat i kyrkböckerna; Henry Lundqvist minns Hilda Karlsson, "Berget", Holmbo, som en tid var mejerinna i mejeriet där, han berättade, att Hilda var zigénar-Valles mor. Jag gick vidare till Hildas sonhustru, Margit Karlsson, och fick veta, att Hilda, liksom sonen, varit mycket företagsam och fört ett omväxlande liv, och jag vill låta läsarna ta del av hennes öde och livsgärning, som är nog så intressant:

Mejerskan Hilda Jönsson, född den 26-8-1868 i Röke fs, Kristianstads län.

Utbildade sig till mejerinna i mejerierna, Vadensjö 12 månader, Barsebäck 9 månader samt teoretisk undervisning i Alnarp, där hon den 18-10-1894 fick högt avgångsbetyg för god kunskap, förtjänstfullt arbete och hedrandeandel (jag har läst betyget).

Varit mejerinna på följande platser och årtal:

Medevi mejeri 1901. Fagerhults gårdsmejeri 1902-1904. Kvill mejeri, Hjaltevad 1904. Björkenäs mejeri, Mariannelund 1904-1905. Eveboda mejeri, Rök 1906-1907. Långerum mejeri, Mogata 1907-1908. Hageby mejeri, Hageryd 1909, ingick detta år äktenskap med Johan Alfred Carlsson. Taborgsbergs gårdsmejeri 1910. Nora gård, Hannäs sn, inget mejeri; de hyrde här bostad och fick sonen Valle. Brantsbo, Tryserums sn 1911, hyrde här bostad. Skrickerums mejeri 1914, blev här mejerinna (den första) och bodde i byn, vilket stöds av sonhustrun Margit Karlsson och av fotografier tagna där med påskrift om boplatsen "Skrickerum", men var de bodde, i mejeriet eller något annat hus, det kan inte sägas. Klart är, att Hilda Carlsson efterträddes av mejerinnan Maria Jönsson, som inflyttade på hösten samma år den 12-11-1914.

När familjen Carlsson flyttade och till vilken bostad är oklart, men däremot är det känt att den kom att hyra Lilla Måssebo, Holmbo 1:13, allmänt kallad "Berget" p.g.a. bostades plats. Där blev familjen bofast och fick den 1 juni 1946 köpa Berget för 120 kronor. Men den i våra dagar till synes blygsamma summan skall jämföras med penningvärdet 1946 och dagens 1996. Alltnog, i Holmbo mejeri blev Hilda mejerinna och bör ha varit det så länge mejeriet var i bruk, ty ingen annan mejerinna är ihågkommen av nu äldre levande.

Flickan Rut Lund, som vuxen gift Karlsson, minns Hilda från sina barn- och ungdomsår, då Rut gick i söndagsskolan för henne, som var mycket aktiv i Hannäs fria baptistförsamling och i Holmbo kapell. Rut minns Hilda som liten till växten, till sättet mycket vänlig och rar, som mycket musikalisk och som spelade gitarr och sjöng.

När Kvarnviks mejeri var i gång, och när Rut som vuxen där efterträdde mejeribiträdet Ester Karlsson, var Rut ibland arbetskamrat med Hilda, då hon var där och hjälpte till vid behov.

Åren 1922-23 var Hilda på Lantmannaskolan Bjärka -Säby, tydligen som mejerinna eller biträdande mejerinna. Alla dessa uppgifter om Hilda angående mejerier, platser och årtal, grundar sig på studium av alla de kort som via posten kommit till Hilda där hon verkat och som hon varit klok nog att bevara.

Sven Hydén, som bl.a. varit postkörare i Hannäs, kommer ihåg, att Hilda också var väderleksraporttör åt SMHI och förde journaler om snödjup, regnmängd, temperatur och vind; hon var tydligen en mångsidig och pålitlig person.

Henry Lundqvist, som var med och byggde Kvarnviks mejeri år 1924, kommer ihåg, att han vid denna tid hörde talas om, att Holmbo mejeri, som tillhörde Holmbo gård och dess ägare August Magnusson, under mejeriets sista tid, drev detta åren 1903-1917. Detta stämmer med Anna-Tora Nilssons, Gärdsnäs, uppgift, att Kvarnviksbönderna var utan mejeri i flera år, innan de fick tillgång till Kvarnviks mejeri. Denna uppgift förklarar också varför Hilda, som var sista mejerinnan i Holmbo, kunde taga tjänst på Bjärka-Säby 1922-23.

Varför lades mejeriet ned, innan de fick ett annat i stället? Spekulera kan man ju alltid, det kanske var för litet och hade föråldrade maskiner, det var inte lönande, kanske för att bönderna skaffat sig egna hemma-separatorer (vi vet ju hur det gick med kvarnarna, när bönderna köpte egna gröpkvarnar).

Kvarnviks mejeri

Det är självklart att hem-separatorn var en god lösning för torpställen och för avlägset liggande mindre gårdar men för de stora gårdarna däremot en nödlösning, sedan dessa sett

fördelarna med mejerier; för gårdarna med mycket mjölk var det inte bara behovet av mjölkerskor utan också det myckna kvinnogörot med att "dra veven" och framställningen av smör och ost som krävde många händer, därefter så skulle också produkterna säljas. Vi har anledning att tro, att bönderna i Kvarnviksområdet tidigt insåg behovet av ett nytt och större mejeri än det nedlagda Holmbomejeriet.

Naturligtvis skulle det önskade mejeriet bli mycket dyrt, men om det hade stor kapacitet och låg där alla socknens större vägar möttes, så fanns det ju chans att få med alla socknens bönder, och då blev ju kostnaden överkomlig för alla; detta är personliga funderingar, men i dem tror jag alla läsarna instämmer, så måste ju inativtagarna ha tänkt, för det var ingen tillfällighet, att mejeriet byggdes intill Sjöberga-korset i Kvarnvik. De som satte igång bygget fick inte alla med sig från början, men det blev som de önskade i det långa loppet.

Bönderna samlades och de byggvilliga tillsatte en styrelse med Albert Jonsson, Hällingsfall, som ordförande, vilket han förblev så länge mejeriföreningen fanns, åren 1925-1950.

Som byggare anlätade de byggmästaren Hjalmar Jonsson, Säverum, vilken också hade egen såg och var trävaruhandlare.

Henry Lundqvist var med och byggde mejeriet 1924 och det stod färdigt på hösten samma år. Han var också med om att med häst och vagn hämta ångpannan och all övrig mejeriutrustning vid Falerums järnvägsstation, och de myckna sakerna krävde flera resor.

Vattnet till ångpanna och mejeri togs från en källa i kanten av grusgropen intill mejeriet.

Den förste mejeristen var Martin Wallin, broder till den i Hannäs mera kände lanthandlaren "Pelle Wallin". Att Martin inte blev lika känd, berodde nog på att han endast stannade några år som mejerist i socknen.

Martin efterträddes av mejeristen "Olle Svensson", som blev mera känd, då han stannade i sin tjänst så länge mejeriet var i drift och även en tid efteråt, boende, tillsammans med hustrun, i mejeriets övervåning, som var mejeristbostad.

Första mejeribiträdet var Ester Karlsson, men liksom Martin Wallin så stannade hon inte så många år. Hon efterträddes av Rut Lund (tidigare nämnd i samband med Hilda Carlsson) och i likhet med mejeristen Olle Svensson stannade också hon så länge mejeriet var i drift.

Rut berättar: Arbetet för hennes del började klockan 6.30 och slutade vanligen 12.30. Arbetet varade dagligen året runt, för henne liksom för mejeristen och mjölkkörarna, ty korna mjölkade ju varje dag; men det var en dag på året, då mejeriet stod stilla och ingen mjölk kom dit, och det var juldagen, alla år. På julaftonen tog mejeristen Svensson en taxi och åkte hem till sitt hem i Västergötland. Men på annandagens morgon var han åter på plats i mejeriet, men då var det dubbelt så mycket mjölk att ta hand om, den dagen gjorde de ost av mesta mjölken, vanligen gjorde de mest smör eller bara smör, Runmärkt smör.

Hon berättar vidare: Ångpannan eldades med aspved, för att den ansågs ge "rätt" ånga. Källvattnet räckte ofta dåligt till. Karl Johansson, Stenby, Kvarnvik, var eldare, som sönderdelade veden och matade pannan. Om morgnarna måste han börja i mejeriet långt före alla andra, ty när mejerist och biträde kom, då skulle det finnas ånga och varmvatten.

Johansson var trogen och punktlig men en julaftonsmorgon kom han inte alls; man fann honom sittande, klädd för avfärd till mejeriet, död vid köksbordet; den julaftonen var det ingen julstämning i mejeriet.

Rut fortsätter: De tog upp is på Storsjön till mejeriet, men sedan de byggt ett kylrum, så behövde de inte längre någon is. Varje vecka gick en skjuts med smör och ost till järnvägsstationen Birkekärr (så långt Rut).

I början gick inte alla bönder med i mejeriet, antingen av tveksamhet inför andelskostnaden eller för de långa körsträckorna med hästar eller också av båda de nyssnämnda skälen; Anna-Tora Nilsson, Gärdsnäs, berättar: Hennes far, Carl Wiktors Carlsson, tillhörde de tveksamma

inför den stora byggkostnaden men gick senare med liksom de tre gårdarna i Rumhult, Fräsegården, Kullen och Viggedala. Då samkörde de fyra gårdarna med hästar, de två förstnämnda tre dagar i följd, de andra två en dag vardera. Men när mjölkbilens gjorde entré, då gick alla de övriga gårdarna i Gärdsnäs med i mejeriet.

När således lastbilen ersatte hästarna blev mejeriet, såsom initiativtagarna säkert hade hoppats, hela socknens mejeri, vilket inte skedde på en gång utan var en verklighet först 1944, då bönderna i södra Hannäs gick med, efter Skrickerums mejeris nedläggning.

För att mejeriet sålunda skulle kunna fullt utnyttjas, så behövdes inte bara dess hjul och mejeriets hårt arbetande personal, utan det behövdes även lastbilens hjul och bilens hårt arbetande människor bakom bilratten och på lastflaket; Henry Lundqvist (den nu nittioårige mannen med det goda minnet) berättar:

Charles Överberg hette en man, som hade en liten lanthandel, vilken låg en liten bit från den skarpa kröken mitt för husen på Fräsegården i Rumhult. Denna lanthandel övertogs av "Östensson", som där inte bara drev affären utan även började med taxirörelse och sedan också med buss. Han köpte också lastbil och började med den köra böndernas mjölk till Kvarnviks mejeri, det var denna bil som man minns som den första "mjölkbilens" (tyvärr minns ingen året, men det bör väl ha varit i början av 1930-talet?). I och med denna mjölkbil fick mejeriet nya leverantörer.

Sedan sålde Östensson mjölkbilens till "Hjelm" som därmed kom att köra mjölken en tid. På dennes tid var det bestämt (enligt Anna-Tora Nilsson, Gärdsnäs) att mjölkbilens inte fick hämta någon mjölk före klockan 7.00, men Hjelm brukade vara hos den förste bonden redan klockan 6.15, vilket stressade både de som mjölkade och korna (två arter som båda är "vanedjur"; förf. anmärkning).

Östensson fortsatte med taxirörelsen och busstrafiken. År 1938 lät han bygga ett nytt och större affärshus med bostad i övervåningen. Det nya huset fick sin plats mellan landsvägen och Örkullen i samma by, Rumhult. Byggmästare var "Gustaf i Öndal", och Henry Lundqvist var med och byggde. Så blev "Rumhultsaffären" Östenssons nya taxi- och busstation. Självklart behövde Östensson anlita anställda, och så kom Torsten Johansson från Vikbolandet och blev chaufför hos Östensson.

Det förra affärshuset på Fräsegården blev sedermera ombyggt, tillbyggt och förvandlat till bostadshus på gården.

Efter någon tid sålde Östensson Rumhultsaffären till lanthandlaren Edgar Nilsson, Sjöberga, och därmed blev affären en filial till Sjöberga lanthandel. I samband med ägarbytet överlät Östensson sin taxi- och bussrörelse till sin chaufför Torsten Johansson.

Torsten flyttade från Rumhult och hyrde först bostaden Vialund, Mantorp i södra Hannäs, därefter hyrde han bostad i Nystad, för att till sist låta bygga ett eget hus, Strandvillan i Hannäs kyrkby, där han flyttade in med sin familj, och där han sedan hade sin taxi- och busstation.

Han tyckte om att "meka" och gjorde i bostadens markplan en verkstad och reparerade själv sina bilar, när det behövdes. Han hade under årens lopp flera anställda chaufförer.

Han överlät år 1961 sina bilar och "rättigheter" till Sture Svahn och tog i stället själv anställning hos Hannäs församling som kyrkvaktmästare, för han tyckte också om trädgårdsarbete. Efter en tids sjukdom avled han den 2-3-1965 och fick sitt vilorum på Hannäs kyrkogård.

Torstans efterträdare som buss- och taxiägare, Sture Svahn, köpte mark å Mantorp (1:13) och byggde där bostaden Lövhaga. Han hyrde först det intilliggande garaget (ägt av Friborg Karlberg), vilket han köpte av Karlberg 1963.

Svahn driver fortfarande sin buss- och taxirörelse 1996 efter 35 gångna år. Hans mesta körslor har varit och är skolskjutsarna, körslorna till vårdcentral och lassarett samt under sommartid de många bussresorna både inom- och utomlands.

Under årens lopp har han visat den filosofin beträffande sin bilpark, att han har bytt till nya bilar, innan de i drift varande har blivit dåliga; det har i sin tur lett till bra bilar men till täta bilbyten under åren: 9 st. stora bussar, 13 st. mindre bussar och 16 st. taxibilar, av de senare mest Mercedes. Hans fru Solvig har också varit flitig chaufför.

Det sägs, att Albert Jonsson någon tid skulle ha hållit med lastbil, naturligt nog, ty lastbilar kan ju gå sönder, men när detta skulle ha skett är oklart.

Att köra mjölkbil och skumpa fram på gropiga och backiga grusvägar, det måste ha varit ett mycket krävande arbete, liksom hävande, med böjd rygg, på alla dessa tunga mjölksåar på och av flaket både vid mjölkbryggorna och vid mejeriet; inte underligt att omsättningen på lastare och chaufförer var stort, ibland har det ju varit samma person.

När södra Hannäs kom med i mejeriet 1944, så kördes mjölk bilen en tid av Rune Andersson, Vinterstad, Kulltorpe-byn. Det har sagts, att det var Albert Jonssons mjölkbil han körde ?

Rune var en "friskus" i konsten att köra, som därför länge blev ihågkommen för detta. Han körde så nära bryggorna han kunde, för att underlätta på- och avlastandet. Men när han så landade vid bryggorna i full fart, så fick många en "tryckare", så att de antingen välte "överända" eller föll i spillror om de var murkna; det spikades många stabila mjölkbryggor under hans körtid, under vilket spikande en del gubbar såg mörkt på dessa händelser medan de unga däremot såg ljust på desamma.

De mest ihågkomna mjölkkörarna är naturligtvis de två sista, Sven- och Georg Nilsson, Gärdsnäs. De körde den längsta tiden t.o.m. mejeriets sista år 1950. De blev fort kända för sitt friska humör, sin "fart och fläkt" och blev mycket omtyckta. Sven satt vid ratten och Georg stod på flaket; där bryggorna stod tätt, blev det inte mycket sittande i hytten för Georg utan det blev mest att stå på flaket långa stunder och känna viddraget i alla väder. Men hans blod tycktes vara lika hett som hans temperament, så han föreföll inte att ta någon skada av nedkylningen. Sockenbornas minne av de två bröderna förblev levande långt efter de två brödernas gärning.

År 1951 inleddes för Hannäs-böndernas del en ny mejeri-epok med medlemsskapet i Valdemarsviks mejeri, vilket byggdes 1928. Vid Hannäs inträde övertogs mjölktransporterna därifrån av åkeriägare Sven-Erik Karlsson, Valdemarsvik, som ensam både körde och lastade. Han var mycket kraftfull men det gjorde inte hans beundransvärda prestation mindre.

Alla i mejerihanteringen är värda att ihågkommas, inte minst mjölkkörarna efter de båda slagen av hästar, varav det första slagets drivmedel var hö och det andra slagets drivmedel var bensin.

Till sist återstår att berätta något om mejeribyggnadens fortsatta historia, en ståtlig byggnad utmed ett livligt trafikerat vägkors:

Den tredje och sista mejeristen, Olof Svensson, fortsatte att bo kvar i bostaden i mejeriets övervåning. Han hade som fästmö Göta Hulander, som var syster till Albert Jonssons fru, Hildegard. Albert Jonsson ägde då fortfarande Hällingsfalls Trä med kontor i Rumhult, och i detta kontor arbetade Göta Hulander. Under mejeriets sista år, 1950, sålde Jonsson sitt företag, varvid kontoret i Rumhult upphörde, och då flyttade Göta till Olof i mejeriet. De kom alltså att bo kvar där när mejeriet upphörde, ty då blev mejeriets bostadsvåning hyresledig, och de bodde där närmare bestämt fram till 1955.

Nu fanns där vid samma tidsperiod en i Hannäs känd släkt som hette Lundgren, en av dessa, Ingemar Lundgren, Sofieberg utmed sjön Gorgen, hyrde då av slaktaren Verner Pettersson i Rumma dennes ladugård med början år 1949. I denna ladugård började Ingemar med att göra snickeriarbeten åt folk i bygden och blev livligt anlitad för sin kunskap och noggrannhet.

Ingemar behövde snart en större snickerilokal, och den stora och oanvända mejerilokalen passade honom precis; följden blev, att han köpte mejeriet med tomten 1955, varvid Olof och Göta flyttade. I mejerivåningen kom således de borttagna mejerimaskinerna att avlösas av träförädlingsmaskiner och på så sätt kom lokalen till fortsatt nyttig användning.

För Ingemar och hans fru Majbritt började där en tid med mycket beställningar och säker betalning; det var möbelfabriken Tingwalls i Valdemarsvik som kom med stora beställningar av legoarbeten, bl.a. fönster, dörrar och köksinredningar, men även av konstnärligt ritade, specialbeställda möbler; här kan nämnas en hel sängkammarinredning, sängar, möbler och skåp av japansk ek samt med bastväv på luckor. Beställare var juststitsieiminister Lennart Geijer i Tage Erlanders regering. Tingwalls tog emot beställningen och levererade materialet till Ingemar som stod för tillverkningen (ett så utsökt snickeriarbete har nog ingen annan Hannäsbo presterat, fastän många andra varit duktiga, förf. tro).

Men Ingemar var också en duktig fotbollsspelare i Hannäs Idrotts Förening och var erbjuden jobb i Åtvidaberg och en plats i ÅIF, men han tackade nej, ty han älskade mera sitt Hannäs än äran.

När detta skrivs har Ingemar fått lämna jordelivet, men samma jord, allas vår moder, öppnar förr eller senare sin famn och tar emot alla sina barn, söner och döttrar. Men mejerihuset står kvar, och dess sista kapitel kan inte nu skrivas.